

KÜLTÜR VE EDEBİYAT ZEMİNİNDE KIBRIS'A İSLÂMÎ BİR BAKIŞ*

*Emin ONUŞ***

ÖZET

Kıbrıs Adası, asırlardır uluslar ve dinler arasında büyük mücadelelere şahitlik etmiştir. Kıbrıs'ta Katolik ve Ortodoks mezheplerin karşı karşıya gelmesi, Katolik Venedik'in Ortodoks kilisesine yaptığı dinî baskılardan ve Ortodokslara ibadet özgürlüğü tanımamasından kaynaklanır. Osmanlıların Ada'yı 1571'de fethetmesiyle İslâmiyet Kıbrıs'a ayak basmış ve Katolik yönetimi sona ermiştir. Osmanlı-İslâm ilke ve adaletine göre Ortodokslar da dinî özgürlüğüne kavuşmuşlardır. Kıbrıs, Ortodoks Rumlar tarafından kutsal ada olarak sayılırken, Müslüman Türkler için de dinî anlam ihtiva eder. Hala Sultan Tekkesi, Hz. Ömer Türbesi, Kutup Osman Tekke ve Türbesi, Canbolat Bey'in Türbesi, Yirmi Sekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin mezarı, Arap Ahmet Paşa Camii, Lala Mustafa Paşa Camii, Selimiye Camii, Mevlevihâne ve diğer dinî-manevî yapılar da bu manada ilk akla gelenlerdir. 1950'lerden sonra Müslüman Türklere karşı artan Rum saldırıları sadece ırkçı değil dinî bir anlam da ifade etmektedir. Rum saldırılarına karşılık başlayan Türkçü-Milliyetçi tepki Türkiye-Kıbrıs kamuoyu ve edebiyatında KKTC'nin ilânına değin sürer. Bunun yanında kültür hayatımızda Kıbrıs'a dinî bir diğer anlam yükleyenler de söz konusudur. Bu yazımızda kültür ve edebiyat zemininde Kıbrıs'ı İslâmi çerçevede yorumlayan; Hüseyin Karatay'ın, *Kıbrıslı* (1970) romanı, Emine Şenlikoğlu'nun, *Kıbrıs Sular İçinde Bir Yetim* (1993) ve Muhammed Safvat El-Sakka Emîni'nin, *Müslüman Kıbrıs* (1982) gibi bazı edebî-gezi kitapları ile Hüseyin Mehmet Ateşin'in, *Kıbrıs'ta İslâmî Kimlik Davası* (1996), Mustafa Haşım Altan'ın, *Kıbrıs'ta Rumlaştırma Hareketleri* (2003) vs. gibi bazı tanıtma eserleri, ele alınarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Adası, İslâmiyet, Hıristiyanlık, Türk, Rum, İngiliz.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Doktora Öğrencisi, El-mek: eminonus.84@gmail.com

AN ISLAMIC VIEW TO CYPRUS ON THE BASIS OF CULTURE AND LITERATURE

ABSTRACT

The island of Cyprus has witnessed great struggles between nations and religions for centuries. The religious pressures against Orthodox Church by Catholic Venice and the prohibition of Orthodox's freedom of religious worship have caused conflict between Catholic and Orthodox sectarians. The Catholic governance in Cyprus ceased after the arrival of Islam in Cyprus when the Ottomans conquered the island in 1571. The Orthodox Christians were then allowed freedom of worship in line with Ottoman-Islam principles and justice. Cyprus is considered sacred by the Greek Orthodox while it also has a religious significance for the Muslim Turks. Hala Sultan Tekke, Mausoleum Of Hz. Omer, Tekke and Mausoleum Of Kutup Osman, Mausoleum Of Canbolat Bey, grave of Yirmi Sekiz Celebi Mehmet Efendi, Arap Ahmet Pasa Mosque, Lala Mustafa Pasa Mosque, Selimiye Mosque, Mevlevihâne and other religious spiritual structures first come to mind in this regard. After the 1950s, the rising Greek attacks against the Muslim Turks do not only carry a racial but also a religious significance. The Turkish nationalist movement that started as a reaction to the Greek attacks lasted until the declaration of the Turkish Republic of Northern Cyprus, and was reflected in the Turkish/Turkish Cypriot public opinion as well as the literature. In addition, the cultural life in Cyprus carries a religious connotation as well. In this essay, we will evaluate some books of travel as well as literary works on the basis of culture and literature, and in the framework of Islam in Cyprus, such as Huseyin Karatay's novel named *Kıbrıslı* (1970), Emine Senlikoglu's *Kıbrıs Sular İçinde Bir Yetim* (1993), Muhammad Safvat El-Sakka Emimi's *Müslüman Kıbrıs* (1982) and some introductory books such as Huseyin Mehmet Atesin's *Kıbrıs'ta İslâmî Kimlik Davası* (1996), Mustafa Hasim Altan's *Kıbrıs'ta Rumlaştırma Hareketleri* (2003).

Key Words: The Island of Cyprus, Islam, Christianity, Turkish, Greek, English.

Giriş

Kıbrıs Adası asırlar boyunca çok uluslu mozaik bir yapı içinde olmuştur. Kıbrıs'ın jeopolitik açıdan önemli bir ada olması Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının kesiştiği bir noktada yer almasından kaynaklanır. Bu yüzden tarih boyunca farklı coğrafyalardaki halkların yoğun ilgisini çekmiştir. Bu halklar arasında Kıbrıs'ta; Yakubiler, Latinler, Rumlar, Nesturiler, Tatarlar, Franklar, Araplar, Moralılar, Mağribiler, Cenevizliler, Venedikliler, Yahudiler, Hititliler, Asuriler, Suriyeliler, Çingeneler, Maronitler, Lombardlar, İspanyollar, Katalanlılar, Bulgarlar, Macarlar, Fransızlar, Yafalılar, Süryaniler, Makedonlar, Ermeniler, Rumlar, Türkler, Arnavutlar, İngilizler gibi yaşayan milletler zikredilebilir.

Kıbrıs'ın fethi Osmanlı Devleti için zorunluluk haline gelmişti. İlk önce diplomatik yollarla adada kan dökülmeden çözüm arandı ve Venedik'e ultimatom verildi. Verilen ultimatom; Venediklilerin Dalmaçya tarafından Osmanlı hudutlarına saldırması, Akdeniz'de İslâm tüccarları ile hacılara saldırması ve korsanların Kıbrıs'a iltica ettikleri ileri sürülerek anlaşmazlıkların

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

çözülmesi için Kıbrıs'ın Osmanlılara terk edilmesi bildirilmekte idi. XVI-XVII. yüzyılda Akdeniz'de yaşanan Osmanlı-Venedik, Müslüman-Hıristiyan dünya çekişmesinin somut yansımalarından biridir Kıbrıs'ın alınması. Verilen ultimatomu amirane bulan Venedikliler, senatoda görüşülmesini uygun bulmayarak reddettiler. Diplomatik temasların sonuç vermemesi üzerine iki taraf da savaş hazırlıklarına başladılar. Padişah II. Selim bütün tersanelere şiddetli fermanlar göndererek gerekli donanmanın hazırlanmasını istemiştir. Sefere serasker olarak Vezir Lâla Mustafa Paşa, Donanma komutanlığına da Piyale Paşa tayin edildi. Osmanlı donanması ilk olarak 1 Temmuz 1570 yılında Limasol'a çıktı ve ilk Türk bayrağı burada çekildi. 9 Eylül 1570'de ise Lefkoşa zapt edilmiştir. Daha sonra Girne, Baf ve Lârnaka Osmanlı saldırılarına karşı dayanamayıp Venedikliler tarafından teslim edilmiştir. Son olarak 1 Ağustos 1571'de Mağusa zapt edildi ve Ada 13 aylık bir savaştan sonra Osmanlı topraklarına katıldı. (Alasya, 1988: 34-52) Ada'nın fethinden kısa bir süre sonra 21 Eylül 1571'de Sultan II. Selim'in emriyle ilk imar ve iskân girişimleri de başlamıştır.¹

Kıbrıs'ın 1571 yılında fethedilmesi İslâmî-Hıristiyan çatışmasından kaynaklanır. Kıbrıs, Müslüman ve Hıristiyan dünya için asırlardan beri önem taşıyan bir adadır. Ada, Latinler ve özellikle de Venedikliler için Levant'da önemli bir yerd. Onlar hem politik hem de ticari gayeler için adayı kullanıyorlardı. Mehmet Akif Erdoğan, Ada'nın Müslümanlar tarafından fethedilmesinin İslâmiyet için önemli olduğunu ve meşhur Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'nin fetvasıyla gerçekleştiğini şöyle aktarır:

“Kutsal topraklara giden Avrupalı Hacılar için Ada, Avrupa ile Kudüs arasında önemli bir ara durak idi. Osmanlılar adayı ciddi olarak XV. Yüzyılın sonlarında ilgilenmeye başladılar. İstanbul ve çevresinde hâkimiyetlerini sağlamlaştırdıktan sonra, Memluklar ve Venediklilerle olan ilişkilerin yeniden gözden geçirdikleri vakit, Ada'nın kendi toprakları için ne kadar bir tehlike arz ettiğinin farkına vardılar. Venedik ile Osmanlılar arasında yürürlükte olan bir barış anlaşması olmasına rağmen, meşhur Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'nin fetvasıyla, Kıbrıs Adası'nın eskiden bir İslâm toprağı olduğu ve fethedildiği takdirde bütün İslâm dünyasına menfaat sağlayacağı düşüncesiyle, anlaşma tek taraflı olarak bozuldu ve neticede 1571 yılında Ada, Osmanlılarca zor bir mücadeleden sonra Venediklilerden alındı.” (Erdoğan, 2008: 30-31)

1571'den 1878'e kadar üç asırdan fazla bir süre Kıbrıs'ta hüküm süren Osmanlı Devleti, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren birbirine müteakip girdiği savaşlarda büyük toprak kayıplarına uğrar. Bu toprak kayıplarından biri de Kıbrıs olmuştur.

¹ Mağusa kalesinin de teslim alınmasından sonra Kıbrıs Adası artık Osmanlı-İslâm toprağı olmuştur. Kıbrıs Adası fethedildikten hemen sonra 21 Eylül 1571'de Sultan II. Selim'in emriyle adaya ilk imar ve iskân girişi yapılmıştır. Buna göre İç Anadolu'dan belli şehir veya köylerden mecburi iskân (sürgün) yapılmasına karar verilerek Kıbrıs'a göç etmeleri zorunlu tutulmuştur. Bu iskân girişi Osmanlı'nın kurulduğu ilk dönemlerde de aynıydı. Kıbrıs'a yapılan bu iskân girişi de aynı metotla uygulanmıştır. Kıbrıs'a iskân edilecek kişilerin %38'i meslek sahibiydi. Bu meslek sahiplerinin çoğunluğu çiftçiydi. % 30'luk bir kısım kendi isteğiyle adaya giderken % 70'lik bir kısım da emirle gönderilmişti. Bunların birçoğu ise zaten hüküm giymiş kimselerdi ve gittikleri takdirde cezaları affedilecekti. Ada'da iskân edilen bu kişilerin ezici çoğunluğu Müslüman Türklereydi. Ancak nadir olarak bazı hristiyan aileler de iskân edilmiştir. Niğde'de Ermeni ve Rum mahallelerinden birkaç aile bunlar arasında iskân edilenlerdi. Ada'daki iskân işi 1581 yılına kadar sürmüştür. İç Anadolu ve Güney Anadolu Türklüğü ile Kıbrıs Türklüğü arasında olan kültür, gelenek birliği Anadolu'dan yapılan iskânların bir sonucudur. Ada'ya çiftçiler dışında iskân edilen terziler, deveciler, pamukçular, aşçılar, eskiciler, sünnetçiler, ekmekçiler, marangozlar, kazancılar, boyacılar, bina yapıcılar vs. gibi meslek sahiplerinin yanında imam, müezzin ve hâtip gibi İslâm dinini Kıbrıs'ta temsil edecek okumuş müteaddiyin kişiler de nakledildi. Mesela bunlar arasında iskân defterine kaydedilen Seydişehir Cami mahallesinden Mehmed oğul Mustafa imam olup ilim sahibi bir kişiydi ve kendisine saygı gösterilmesi defterde belirtilmişti. Sonuç olarak, Kıbrıs adası, fetihten hemen sonra bir iskân faaliyetine sahne olmuştur. 1572'den itibaren yerleştirilen Türk halkı, yüzyılların tahribatına rağmen, günümüze kadar kimliğini, kültürünü ve nüfus olarak varlığını korumuş ve günümüzdeki Kıbrıs halkını meydana getirmiştir. (Erdoğan, 2008: 16-43)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

1877 yılında başlayan Osmanlı-Rus savaşının Osmanlı aleyhine sonuçlanmasıyla Ayastefanos antlaşmasının imzalanması, Osmanlı Devleti'ni güç bir duruma soktu ve imparatorluğun ülkeleri parçalandı. Doğuda Batum, Kars ve Ardahan Ruslar tarafından işgal edildi. Batıda Romanya, Sırbistan ve Bulgaristan prenslik haline sokuldu. Rusya'nın boğazlara yaklaşmasını, Akdeniz ve Hindistan'a olan bağlılık ve menfaatlerine tehdit sayan İngiltere başta olmak üzere, Balkanlara Rus nüfuzunun yayılmasını tehdit gören Avrupa devletleri, Ayastefanos antlaşmasını tadil için Rusya'yı Berlin'de bir kongre toplanmasına ikna ederler. Osmanlı Devleti de Berlin Antlaşmasıyla, Rusya'nın Anadolu'da ilerlemesini engellemek düşüncesiyle 4 Haziran 1878'de Kıbrıs'ı İngiltere'ye kiralar ve üç asırlık Kıbrıs hâkimiyeti son bulur. I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Almanya safında (İttifak Devletleri) İngiltere'ye karşı (İtilaf Devletleri) savaşa girmesi üzerine ise İngiltere, 1878 Berlin Antlaşması'nı hükümsüz sayarak 5 Kasım 1914'te adayı tek taraflı ilhâk etti. I. Dünya savaşından yenilgiyle ayrılan Osmanlı Devleti yerine "**Ya İstiklâl Ya Ölüm**" parolasıyla şahlanan Türk milleti İstiklâl Savaşı sırasında daha önce kaybettiği Batum, Kars ve Ardahan'ı Rusya'dan geri alır. Bu durum karşısında İngiltere'nin 1878 Berlin Antlaşması gereğince Kıbrıs'ı Türkiye'ye geri vermesi gerekirken, 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşmasıyla İngiltere'nin Kıbrıs üzerindeki hükümrânlık hakkı tanındı ve 1878 Berlin Antlaşması'nın feshi kabul edilerek Kıbrıs İngiltere'ye bırakıldı. (Alasya, 1988: 125, 126, 127, 141, 142.)

Ada'nın 1878'de İngiltere'ye kiralanması, Osmanlı'nın peş peşe girdiği savaşlarda aldığı ağır yenilgiler, Lozan Antlaşması'nın imzalanmasıyla Kıbrıs'ın İngiltere'ye bırakılması gibi meseleler birçok Kıbrıs Türkünün vatanından göç etmesine neden olmuş,² geriye kalanlar da yeni bir kimlik arayışına yönelmiştir. Kıbrıs Türkleri, Ada'nın İngiltere'ye kiralanmasından 1974 Mutlu Barış Harekâtı'na kadar hem İslâmî, hem de Türk kimliğini, koruyarak yaklaşık yüz yıl boyunca var olma-yok olmama savaşı vermiştir.

Osmanlı'nın Ada'yı fethetmesinden, Balkan savaşlarına kadar olan süreçte Kıbrıs Türklerinde, Türk kimliğinden çok İslâmî kimlik ön plândadır. Balkan savaşlarından sonra Türkiye'de Türkçülük hareketi heyecanlı bir devre girmesiyle birlikte dernekler, yurtlar ve dergiler bir oluşum dönemi içinde birbiriyle kaynaşıyorlardı. Şüphesiz bunların en önemlisi de "Türk Ocağı" dır. (Belen, 2001: 44) Türkiye ile olan bağımlı hiçbir zaman koparmayan Kıbrıs Türkleri, Balkan savaşlarından sonra gelişen süreçte Türkçü-milliyetçi hareketlerinin etkisinde kalmıştır. Kıbrıs Türklerinin, Türkçü-milliyetçi hareketleri Kurtuluş Savaşı (1919-1922)'nda daha net olarak karşımıza çıkar.

Kıbrıs Türk Edebiyatı'nda XVII ve XVIII. yüzyıllarda mistik bir hava hakimken, XIX.yüzyılda da Ada'ya mutasarrıf olarak gönderilen Ziya Paşa ve 1873'te adaya sürgün olarak gönderilen Namık Kemâl'in etkisi hakimdir. Özellikle Namık Kemâl'in etkisinde kalan Kıbrıs Türk şair ve yazarları onun meşrutiyetçi, Yeni Osmanlıcı, İslâm birliği savunucusu gibi ideolojilerini benimsemiştir. Bunlar arasında dikkate değer isimler; Ahmed Tevfik Efendi, Kayta-zâde Mehmet Nâzım, Müsevvidzâde Osman Cemal Efendi'dir. Bu isimler ilk başlarda Osmanlı-İslâm kimliğini savunurken daha sonra Jön Türklerden etkilenmiş ve düşüncelerini giderek Türkçülük yönünde değiştirmişlerdir. XX. yüzyılın başında ise Anadolu'daki Kurtuluş Savaşına paralel olarak ortaya çıkan Türkçülük fikri daha da gelişir. Larnâkalı Mehmet Nâzım'ın *İrşad* dergisinde yayımladığı ve Kurtuluş Savaşı ile Kuva-yi Milliye'yi destekleyen, Türklük düşüncesini yansıtan şiirleri dikkate değerdir. (K.T. Eğitim Vakfı Yayınları, 2012: 39, 40, 52) Ancak Türk milleti her dönemde olduğu

² Oğuz Kartal, Kıbrıs Türklerinin Ada'dan üç farklı tarihte Anadolu'ya büyük göçte bulduklarını şöyle ifade eder: "Bunlar Kıbrıs'ın İngiltere'ye kiralandığı 1878 tarihi ile adanın İngiltere tarafından ilhak edildiği 1914 ve Lozan Antlaşması sonucu adanın İngiltere'de kalmasının kabulü ardından 1925'tir." (Karakartal, 2010: 23)

gibi İslâmî kimliklerini de korumaktadırlar. Kaytaz-zâde Mehmed Nâzım'ın Kurtuluş Savaşı sırasında kaleme aldığı "Nevây-ı Zafer" adlı şiirinde Namık Kemâl'in Osmanlılık ve İslâm birliği fikrinin etkileri dikkate değerdir. Kaytaz-zâde Mehmed Nâzım³, şiirde Osmanlı Devleti'ni esaretten kurtarmaya çalışan Atatürk'e bağlılığını zikrederken onu aynı zamanda İslâm ordusunun başındaki kumandan olarak görür ve övgüler yağdırır. Kazanılacak zafer yine Osmanlılık, ümmetçilik düşüncesinin başarısı olacaktır:

*Sabâhül-hayır erişdi cânib-i feyyâz-ı kudretten
Rehâ-yâb oldu âlem leyle-i yeldây-ı zulmetden*

*Füsûn-kârâne dârûlarla habîde olur sanma!
Uyandı Ümmet-i merhûme artık hâb-ı gafletden*

*Cihanda hayrile ibkâ-yı nâm etmekse maksûdun
"Beni mev'in halâs et âteşin kayd-ı esâreteden."*

*Avâmın hiç hevâmdan farkı yokdur nezd-i ârifde
Kemâl tahsîlidir; ancak da matlûb âdemiyetden*

*Hakâretle nazar-endâz olub bir ferdi incitme
Gelir insâna her türlü felâket kibr ü nahvetden*

*Tekâbül eylemez şîr-i jiyâne rûbehân asla
Kaçar nâmerd olanlar dâ'imâ meydân-ı gayretten*

*Kulûb-ı Hâ'ifân bin havi ü dehşet ile mâlîdir
Girizandır dem-â-dem savlet-i merdân hamıyyetden*

*Bi-hamdi 'llah muzaffer asker-i İslâm her yerde
Tulü etdi yine necm-i hevâ burc-ı sa'âdetden*

*Mübeşşirdir fütûhât ile şimşîr-i cihân-gîri
Cuyûş-i müslümînin farkı yoktur berk-i satvetden*

³ 1857 yılında Lefkoşa'da doğan Kaytaz-zâde Mehmed Nâzım Efendi, aslen Mevlevî tarikatına bağlı olup, şiirlerinde Mevlâna ve Mevlevîlikle ilgili unsurlara da yer verdiği görülür. Onun şiirlerinde divan edebiyatının Mevlevî şairlerinden Şeyh Gâlib'in etkileri de görülmektedir. Kaytaz-zâde'nin şiirleri biçim ve içerik bakımından divan şiiri geleneğini yansıtırken, bunun dışında yeni şiir anlayışı ile yazılmış şiirleri de vardır. (Batislam, 2011: 59-60)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

*Nesîm-i nev-bâhar ile açıldı gonce-i maksûd
Müneverdir bütün âfâk... nûr-i gâlibiyetden*

*Mu'ini âdilin dünyâda ashâb-ı sadâkatdir
Doğar her lâhza envâr-ı füyûzat hüsn-i niyyetden*

Kemâlin sa'yi meşkûr ola ya Rabb iki âlemde

Odur bu milleti tahlîs eden kayd-ı esâretten (Fedai ve Azgın, 1993: XLII-XLIII).

Denilebilir ki Kıbrıs Türkleri bu dönemlerde hem Türkçü hem de İslâmî kimliklerini öne çıkarmış, vatan, anavatan ve bayrak özlemiyle Kurtuluş Savaşı'nı desteklemiştir. 1900'lü yıllarda Ada'daki gazete faaliyetleriyle halkı bilinçlendirme işlevini üstlenen Kıbrıs Türk şair ve yazarları, düşünce hayatını, sanatını ve şiirini yansıtmaya çalışmışlardır. *Sünûhat* (1906), *Vatan* (1911), *Seyf* (1912) gibi gazeteler İttihat ve Terakkicilere destek verirken, Osmanlı'nın menfaati için yayım yapan *İslâm* (1907), Türklüğe ve Milliyetçiliğe hizmet veren *Kıbrıs* (1913) ve daha sonra çıkarılan *Söz* (1918), *Doğruyol* (1919), *İrşad* (1920) gibi gazetelerde bir yandan Osmanlı-İslâm Birliği düşüncesini savunurken bir yandan da Kurtuluş Savaşı'na da destek vererek Türklüğü öne çıkaran şiirler yayımlamışlardır. (K.T. Eğitim Vakfı Yayınları, 2012: 40)

Ada'daki İngiliz yönetimi, Türkiye'de cumhuriyetin ilân edilmesinin ardından, özellikle 1931 Rum isyanı sonrasında Türklere karşı başlattıkları plânlı-programlı İslâmlaştırma politikasını uygulamaya başlar. Kıbrıs Türkleri, I. Dünya savaşında adanın İngilizler tarafından ilhâk edilişi ve Osmanlı Devleti'nin I. Dünya savaşını kaybetmesinden sonra tüm dikkatini Kurtuluş savaşına yöneltmişti. Millî mücadele yıllarında Kıbrıs Türklerinin adadaki hürriyet mücadeleleri, Anadolu'ya çeşitli yardım faaliyetleri, İngiliz idaresini rahatsız edecek dereceye varır. Kıbrıs Türkleri başlayan Kurtuluş savaşı için çeşitli yardım kampanyaları düzenleyerek Anadolu'ya yardımlarda bulunurlar. Yine bu dönemde birçok Kıbrıs Türkü Anadolu'daki istiklâl savaşına katılmış ve Kuva-yi Milliye'deki üstün başarılarından dolayı rütbe ve madalya almışlardır. İngilizler de, Kıbrıs ve Türkiye arasında güçlenen bu bağları sekteye uğratmak için bazı tedbirler alır ve baskı rejimi uygular. Bunlar arasında, adaya Türkçe kitapların girişini yasaklama, Türk bayrağını çekme yasağı, istiklâl marşının okunmasının yasaklanması, Türk Lisesi'nin adının değiştirilip İslâm Lisesi oluşu vs. gibi meseleler yer alır. Tüm bunlar İngilizlerin Kıbrıs Türklerinin millî duygularını zedelemek, köreltmek maksadıyla izlediği İslâmlaştırma politikasıdır.⁴

Kıbrıs Türkleri üzerinde yapılan baskılara, Kıbrıs konsolosluğu tarafından gönderilen bir yazıda şöyle denir:

"...Kıbrıs Türklerinin mahalli hükümetten gördükleri en büyük tazyik, milliyetlerinin tanınmaması ve milli kültürlerini yaşatacak vasitalardan birer birer mahrum edilmeleridir. Buradaki soydaşlarımız hükümetçe Türk değil İslam cemaati olarak tanınmıştır. Evvelce bu tabirin hususi bir mana ifade etmemiş olduğu muhakkaktır. Fakat son senelerde her nedense bir İslamcılık siyaseti takip edilmekte olduğundan İslam tabiri Türk'e muhalif bir tabir olarak daha doğrusu İslamcılık Türklerin milli hisleri öldürülmek için bir alet gibi kullanılmaktadır. Türk Lisesi'nin unvanının İslam Lisesi'ne çevrilmesi, Türkçe gazetelere sansür konularak bütün Türk kelimelerinin

⁴ Bu konu hakkında geniş bilgi için bkz: Ulvi Keser, "Genç Türkiye Devleti'nin Cumhuriyet Kazanımları ve Bunların Kıbrıs Türk Toplumuna Yansımaları", *Çıdad*, Bahar/2007, s.41-84.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014*

İslam'a tahvil edilmesi hep bu siyasetin tatbikatı neticelerindedir. Türklük aleyhindeki faaliyetler bilhassa maarif sahasında görülmektedir. Talebe bulunmadığı bahanesiyle birçok Türk ilk mekteplerinin kapatıldığını ve Türkiye'den gelen kitapların okutulmaması için kitapsız tedrisat usulünün ihdas edildiğini evvelce arz etmiştim. Fakat en ziyade müdahaleye uğrayan müessese lisedir..."⁵

Hülâsa, Türk kültüründe eski savaşlar din uğruna yapılırken son dönemlerde yapılan savaşlar vatani koruma, millî mücadele, var olma savaşı şeklinde gelişmiştir. İşte Kıbrıs Türkü de I. Dünya savaşında adanın İngilizler tarafından ilhâk edilmesi sonucu yeni bir kimlik arayışı içine girmiş ve Kurtuluş savaşı yıllarından itibaren özellikle de 1950'lerde başlayan Rum-İngiliz tedirginliklerine karşı 1974'e kadar gelişen süreçte İslâmî kimliğinden çok anavatan ve bayrak özlemiyle, vatan-millet uğruna haklarını savunmuş, Türkçü-milliyetçi bir tutum içinde varoluş mücadelesi vermiştir. Ancak arka plânda da olsa İslâmî kimlikleri hep kalmıştır.

Rum ve İngiliz tedirginliklerine karşı çıkan Kıbrıs Türk Varoluş Mücadelesi temalı millî-hamasî eserlerin sayısı oldukça fazladır. Barış Harekâtı temalı roman, öykü, tiyatro, gezi, deneme, şiir gibi edebî türler 1950'lerden itibaren işlenmeye başlar ve günümüze kadar gelir. Bu eserlerde daha çok Askerleri ve Mehmetçiği yüceltme, Bayrak sevgisi ve kutsiyeti, tarihî göndermeler, Batılı devletlere ve devlet adamlarına göndermeler, Atatürk'e ve diğer Türk büyüklerine göndermeler, ünlü şairlerden alıntı ve monteler, esirlere davranış gibi motifler ağırlıklı işlenirken dinî unsurlar da ihmal edilmez. Bu eserlerde şehitleri yüceltme ve Allah'tan yardım isteme gibi İslâmî motifler de yer almaktadır. Bunun yanında Kıbrıs'ı sadece dinî yönden ele alan eserler de dikkate değerdir. Ancak Kıbrıs konulu İslâm temalı eserlerin, millî-hamasî eserlere nazaran daha arka plânda kaldığını söyleyebiliriz.

Kıbrıs'a Türkiye'den gelen ve İslâmî şahsiyeti ön plânda olan siyasî sürgünler de zikredilebilir. Bunlar arasında Rıza Tevfik ve Sait Molla gibi isimleri sayabiliriz. Rıza Tevfik ve Sait Molla Atatürk karşıtı ve Millî Mücadeleyi desteklemeyen yüz ellilikler listesine konan siyasî sürgünler olarak bilinmektedir. Kıbrıs'tan Türkiye'ye yetişen ve İslâmî kimliği ön plânda olan kişiler de vardır. Bu bağlamda Kıbrıs'tan Türkiye'ye yetişen 3 tip insan var demek yanlış olmayacaktır:

1. Milliyetçiler:

Kıbrıs'ta doğarak Türkiye siyaset sahasında yıllarca hizmet veren Alparslan Türkeş, Türk-İslâm ülküsü ideolojisini savunanlardandı. Türkeş, Türk-İslâm ülküsü fikriyle Atatürkçülükten taviz vermemiş ve lâiklik konusunda da hassas davranmıştır. Türkiye'den Kıbrıs'a yetişen bir başka milliyetçi şahsiyet de Özker Yaşın'dır.

2. İslâmcılar:

İslâmcı olarak, Kıbrıs'ta doğup yetişen ve Türkiye'de belirli bir süre eğitim görerek hizmet veren kişi Şeyh Nazım'dır. Birçok Müslüman ziyaretçinin uğrayıp yararlandığı Şeyh Nazım, Kıbrıs'ta en önemli din bilgini olarak kabul edilmektedir.

3. Devrimci, Avrupa-Batı Taraftarları:

İslâmî kimlikleri ön plânda tutmayan, din karşıtları, Batı taraftarları olarak zikredebiliriz. Kıbrıs'ta bu kategoride yetişen en önemli şahsiyet ise Mehmet Yaşın'dır.

X

Kıbrıs konulu ele aldığımız bazı İslâmî kitaplar şunlardır:

⁵ Bu yazı için bkz: Hariciye Vekâleti'nin 14 Eylül 1938 tarihli resmi yazısı. BCA.030.10.184.887.3.

1) Kıbrıs'ı İslâmî Açıdan Tanıtan Eserler:

Hüseyin Mehmet Ateşin'in, *Kıbrıs'ta İslâmî Kimlik Davası* (1996), Mustafa Haşim Altan'ın, *Kıbrıs'ta Rumlaştırma Hareketleri* (2003), Mehmet Bahadır'ın, *İslâm Fatihleri Kıbrıs'ta* (2013). Sivas Din Görevlileri Neşriyatı'nın çıkardığı *İslâm Güneşi* (1975) adlı Kıbrıs özel sayısı. R. Şeşen, Mustafa Haşim Altan ve Cevat İzgi'nin, *Kıbrıs İslâm Yazmaları Kataloğu* (1995).

2) Kıbrıs'ı İslâmî Açıdan Ele Alan Edebî Eserler:

Hüseyin Karatay'ın, *Kıbrıslı* (1970) romanı, Emine Şenlikoğlu'nun, *Kıbrıs Sular İçinde Bir Yetim* (1993) ve Muhammed Safvat El-Sakka Emmini'nin, *Müslüman Kıbrıs* (1982) adlı gezi kitapları.

Tarih boyunca birçok ulusun Ada'da hüküm sürmesi nedeniyle hem Hıristiyanlara hem de Müslümanlara birçok önemli tarihî ve dinî yerler bırakmıştır.⁶ Türk-Rum kültür hayatında yazarlar Kıbrıs'ı Hıristiyanlık ve İslâmî açıdan değerlendirirler. Yunanlı yazar Theodor Kallifatides, *Kıbrıs Kutsal Adaya Bir Gezi* adlı kitabında Ortodoks-Hıristiyan kültürü açısından Kıbrıs'ı değerlendirerek Lefkoşa, Limasol, Larnaka, Baf gibi şehirlerde gezip gördüğü Hıristiyan mezarları, kilise, şapel ve manastırlardan bahseder. Yazar eserinde yer yer Kıbrıs'taki mitolojik unsurlardan da söz eder.⁷ Bizim kültür tarihimizde de birçok yazar Kıbrıs'ı İslâmî kimlik açısından ele alarak değerlendirmektedir.⁸

Emine Şenlikoğlu, *Kıbrıs Sular İçinde Bir Yetim* adlı eserinde Kıbrıs'ı İslâmî açıdan değerlendirirken şu sözlere yer verir;

“Kıbrıs Türkleri Müslümandır ve Müslüman kalacaklar. Bunca zamandır dinsizleştiremedikleri Kıbrıs'ı, bundan sonra hiç dinsizleştiremeyecekler Allah'ın izniyle.” (Şenlikoğlu, 1993: 131)

Mustafa Haşim Altan ise *Kıbrıs'ta Rumlaştırma Hareketleri* adlı kitabında Hıristiyan-Müslüman çatışmasını şöyle değerlendirir:

⁶ Rumların belli başlı dini yerleri arasında Mamas Manastırı, St.Barnabas Manastırı, Apostolos Andreas Manastırı gibi yerler gelirken, Türklerin de Camiler, Yatırlar gibi önemli dini yerleri vardır. Bunlardan bazıları Lalâ Mustafa Paşa Camii, Ulu Camii, Selimiye Camii, Hala Sultan Tekkesi ve Türbesi, Hz. Ömer Türbesi, Kırklar Türbesi, Cambulat Türbesi vs. İslâmî ziyaret yerleri gelir. Mevlevi Tekkesi ve Medreseler de Kıbrıs'ta önemli bir İslâm kültürü oluşturan unsurlar arasında yer alır. Medrese eğitimi hakkında Oğuz Karakartal şu sözleri ifade eder; *“Kıbrıs'ın Osmanlı yönetiminde kaldığı dönemde (1571-1878) adada çeşitli medreseler kurulmuş, kimi camilerde de dersler verilmiştir. Bu dönemdeki kültür yaşantısı doğal olarak İslâmiyetin etkisi altında klâsik medrese eğitiminden kuruludur.”* (Karakartal, 2010: 19)

⁷ Kallifatides; Kıbrıslıların İsa'dan önce 800'lü yıllarda Apollon'a taptıklarını onun Ada'daki iki büyük Tanrıdan biri olduğunu, diğerinin ise Afrodit olduğundan söz eder. Kıbrıslıların en güzel Tanrı ve Tanrıçaya sahip çıktıklarını anlatarak Apollon tapınağına yaptığı ziyaretten bahseder. Apollon tapınağına, antik çağdan beri gezginlerin geldiği aynı kutsal yoldan gidildiğini ifade eder ve yaptığı ziyaretten söz eder. (Kallifatides, 1993: 29-30) Yazarın Afrodit tapınağı hakkında yaptığı yorum ise şöyledir: *“Kıbrıs'a gelip de Aphrodite'nin izini sürmemek, düğüne gidip de gelini görmemek gibidir.”* (Kallifatides, 1993: 36)

⁸ İslâm Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı'nın hazırladığı *Kıbrıs İslâm Yazmaları Kataloğu* adlı eserin önsözünde ise merhum kurucu Cumhurbaşkanı R.R. Denktaş Kıbrıs'ın, İslâmiyetin ilk ulaştığı yerlerden biri olduğunu şöyle anlatır. *“Kıbrıs İslâmiyetin ilk ulaştığı yerlerden biridir. ve 28/648-49 yılındaki gâzada şehit olan Ümmü Haram (r.a.)'nın bugün bile bir ziyaretgâh olan türbesi, bunun en canlı delilidir. Kıbrıs'ın Osmanlılar tarafından fethi (978/1570-71) ise onun Müslüman-Türk hüviyetini kazanmasına sebep olmuştur. Bu yeni hüviyet, Akdeniz'in askeri bakımdan büyük stratejik önemi haiz olan bu güzel adasının, her alanda, kısa zamanda gelişmesinin en önemli sebeplerinden biri olmuştur. Camiler, hayır kurumları, medreseler ve kütüphaneler gibi müesseseler sayesinde Kıbrıs, değerli şahsiyetlerin yetişmeğe başladığı bir ilim, sanat ve kültür merkezi haline gelmiştir.”* Bkz: Şeşen, vd., *Kıbrıs İslâm Yazmaları Kataloğu*, “Önsöz”, İsar Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995, s.V.

“Kıbrıs’ın tümünü Apostolos Barnabas, Apostolos Andreas ve özellikle Dip Baf’ı Apostolos Paylos’un gölgesinde tutarak Ada’yı Hıristiyan dünyasına mal etmeğe; mitolojilere ve varsayımlara dayalı uydurma; yakıştırmaya bilgi ve yayınlarla dünyayı inandırmaya çalışan Rum-Yunan lobisinin Kıbrıs’ta öteden beri tezgâhladığı Türk tarih ve kültürünü yıpratma, asimile etme ve yok etme faaliyetleri ile tarihte yaşanan gerçekleri saptırmaya gücü yetmemiştir. Halife Ebubekir, Ömer ve Osman’ın saikiyle İslâm uğruna başlatılan fetih harekâtında Kıbrıs Adası özellikle İslâmın ilk deniz savaşına sahne olmuş kutsal bir Ada’dır. Ada’nın baştan aşağı İslâm mabetleriyle dolu olduğunu belgeleyen Ebussuud Efendi fetvasını bir kenara iterek, Yunan mitolojilerini ön plana çıkarıp Ada’yı Apostolların, manastırların ve kilise kökenli rahiplerin adası olarak tarihe mal etmenin hiçbir yararı olamaz.” (Altan, 2003: 195)

Hüseyin Karatay’ın *Kıbrıslı* (1970) adlı romanı da en dikkat çeken edebî türden eserdir. Karatay, Barış Harekâtı temalı eserinde Kıbrıs’ta verilen mücadelenin İslâmî şuurla kazanılacağını, geçmişte Ada’yı fetheden atalarımızın da İslâmî şuurla zaferler kazandıklarını anlatır. Varoluş Mücadelesi vermek için herkesin birlik, beraberlik ve dayanışma içinde olması gerektiğini anlatan yazar bunun ancak İslâmın ilkelerine göre mümkün olabileceğini ifade eder. Yazar Kıbrıs’ta verilen mücadelenin İslâmî şuurla kazanılacağını şöyle ifade eder:

“Yabancı ideolojilerin köleleştirdiği kendi insanlarımızdan kurtulmamız lâzım. Onları kurtarmak lâzım. Bütün bunlar için de inancımızın emrettiği şekilde mücadelecilik olmak lâzım.” (Karatay, 1970: 58)

Konumuzla ilgili kültür ve edebiyat zemininde yazarlarımız ana hatlarıyla Kıbrıs’ı İslâmî açıdan değerlendirirler. Şimdi incelediğimiz eserlerde belli başlı temaları değerlendirebiliriz:

1. Kıbrıs’a İslâmiyetin Girişi:

Kıbrıs’ı İslâmî açıdan değerlendiren yazarlarımız, Ada’nın geçmişten beri İslâm toprağı olduğunu ve bu topraklara gelmiş kutsal Atalarımızın varlığından söz ederler.⁹ Günümüze kadar Atalarımızın bıraktığı İslâmî kimliğin sürdüğünü ve tarih boyunca günümüze dek her türlü Bizans oyunlarına rağmen İslâmî kimliğin yaşadığını ve ebediyen yaşayacağı görüşündedirler. Kıbrıs’ta İslâmiyet’in yayılışını iki dönem olarak değerlendiren yazarlar ilk dönemde Halife Hz. Osman’dan itibaren İslâmiyet’in başladığını ve yayıldığını sonrasında adanın 1571’de Osmanlılar tarafından fethi ve İslâmiyet ile Türklüğün adada günümüze kadar geldiği ifade edilir.

Emine Şenlikoğlu, Kıbrıs’ın evvelden beri İslâm toprağı olduğunu şu sözlerle ifade eder:

“Halife Hz. Osman zamanında adaya ilk İslâm seferi, Şam valisi Muaviye tarafından yapılmış ve bu seferden sonra Kıbrıs, Bizans’a verdiği verginin aynısını İslâm devletine de vermeye başlamıştır.” (Şenlikoğlu, 1993: 217)

Mehmet Bahadır ise Kıbrıs’ın İslâm toprağı olduğunu şöyle belirtir:

“Kıbrıs, Muhammed Aleyhisselâm’ın manalı rüyası, süt teyzesi Ümmü Haram’ın şehadeti ve bu topraklarda yatması ile Müslümanlara vatan olmuştur.” (Bahadır, 2013: 22)

Muhammed Safvat El-Sakka Emîni de aynı konuya temas ederek şu sözlere yer verir:

⁹ Mustafa Haşim Altan, *Kıbrıs’ta Rumlaştırma Hareketleri* adlı kitabında Ada’nın İslâmiyet için fethedildiğini şöyle aktarır: “Ebussud Efendi bu fetvasıyla bir taraftan Kıbrıs’ta fetihler sonrasında İslâmlar tarafından gerçekleştirilen tarihi nitelikte sayısız İslâm kültür abidelerinin Türk ve Müslüman olmayan işgalci ve şöenist düşünceli topluluklar tarafından yerle bir edildiğini; tarihte yaşanan daha nice acı olayları dile getirmiş; diğer taraftan da Türklerin anlaşmalara sadık ve saygılı, yabancılarla olan ilişkilerinde demokratik kurallara uyan bir ulus olduğunu ancak, Türklük ve İslâm uğruna asla ödün vermeyecek bir karakteri taşıdığını, atasından yadigar kalan kültürünün saikiyle “doğru”yu “adalet”i ve “barış”ı her zaman yaşatmağa ve korumaya kararlı bir ulus olduğunu vurgulamıştır.” (Altan, 2003:194)

“Müslümanlık ilk önce 647 Miladi yılında, Halife Osman Bin Affan zamanında Kıbrıs'ta yayılmaya başladı.” (El-Sakka Emmini, 1982: 36)

Hüseyin Mehmet Ateşin ise, *Kıbrıs'ta İslâmî Kimlik Davası* adlı eserinde Peygamber Efendimizin şu hadisini;

“...Rüyâmda bana ümmetinden bir kısmının şu gök rengi denizlerin üzerinde, padişahların tahtlarına kurulduğu gibi gemilerine kurulmuş olarak kemâli ihtişamla Allah yolunda ilk defa denizde harbe gittikleri ve cennete girmeyi hak ettikleri gösterildi de ona tebessüm ediyorum.”

ve yine;

“...Rüyâmda bana ümmetimin bir kısmının, padişahların tahtlarına kurdukları gibi gemilerine kurulmuş olarak kemâli ihtişamla Allah yolunda gazaya gittikleri gösterildi.” (Ateşin, 1996: 40-41)

Hadislerini zikrederek Kıbrıs'ın bu hadisin birinci kısmındaki müjdenin tecelli şerefine hicretin 28. yılında kavuştuğunu, Şam valisi Hz. Muâviye'nin, Halife Hz. Osman'ın iznini alarak ilân ettiğini ve Kıbrıs seferine ancak gönüllü olarak iştirak edileceği şartı konduğunu söyleyerek Kıbrıs'ın ilk zamandan beri bu hadislerden anlaşılacağı üzere kutsal bir İslâm toprağı olduğunu anlatır.

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi Kıbrıs'ta İslâmî kimliğin varoluşunu iki dönem altında ele almak gerekir. Birinci dönemde Müslüman Araplar Ada'ya hâkim olup İslâmiyeti yayarlarken ikinci dönemde de Osmanlı devleti meşhur Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'nin fetvasıyla Ada'yı fethederek İslâmiyeti yaymışlardır. 1571'de Ada'nın fethedilmesiyle Türklük ve İslâmî kimlik günümüze kadar gelmiştir.

Hüseyin Karatay *Kıbrıslı* adlı romanında Venediklilerle yapılan savaşın İslâm için olduğunu şu sözlerle anlatır:

“Tarih öğretmenimiz, bin beşyüz yetmiş yılından önce Kıbrıs, Venediklilerin elindeydi diyor. Son Kıbrıs Kralı Jan ölünce onların eline geçmiş. Zamanla Korsan Venedikliler, halkı köle edindi. Mal, can güveni kalmadı, yoktur. Kadınları, kızları eşkiyalar dağa kaldırıyordu. Halkın acısını kimse anlamıyordu. İdare edenler, eşkiyadan beterdi. Atalarımız Osmanlılar, burayı almaya karar verdi.” (Karatay, 1970: 10-11)

2. Kıbrıs'ta Müslümanların İlk Şehitleri, İslâm Eserleri ve Türbeleri:

Kıbrıs'ın daha önce Hz. Osman'ın halifeliğinde Şam Valisi Hz. Muaviye tarafından fethedildiğini belirtmiştik. İncelediğimiz eserlerde Kıbrıs'ın Müslümanlar tarafından ilk fethi sırasında şehit düşen bazı sahabeler zikredilir.

Muhammed Safvat El-Sakka Emmini, *Müslüman Kıbrıs* adlı eserinde sefere katılan bazı sahabeleri şu şekilde sayar:

“Bu kutsal fetihde Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'in sahabeleri de katıldılar. Bunlar arasında Abuzer El-Gafari, Abu El-Derda, Şeddad Bin Avus ve Ubade El-Samiti de sayabiliriz. Sahabelerden, Ubade bîn El-Samiti eşi Um Suram'ı da beraberinde götürdü. Kıbrıs'taki çarpışmalara katılan ve bu fetihde büyük yararlılıklar gösteren Um Suram, fetih sırasında şehit düştü ve Kıbrıs topraklarında gömüldü.” (El-Sakka Emmini, 1982: 36)

Mehmet Bahadır ise *İslâm Fatihleri Kıbrıs'ta* adlı eserinde şehit sahabelerden şöyle söz eder:

“Bugün elimizde olan bilgilere göre Hala Sultan, Ebû Turabi Hz. Reyhan Lala, Şehit Sahabe, Urve-Bin Sabid Halife Hz. Ebubekir'in kızı Esmâ, Hz. Muaviye'nin eşi Fakhita ve baldızı

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Katva, Hz. Ömer ve arkadaşları ve Kırklar tekkesinde gömülü bulunan kırk kişi Kıbrıs'ın Müslümanlar tarafından fethi sırasında şehit olan sahabelerdir.” (Bahadır, 2013: 43)

Halife ve Osmanlı dönemlerinde İslâmî tohumların atıldığı Kıbrıs'ta, günümüzde birçok Müslüman ziyaretçinin uğradığı İslâmî eserler ve türbeler bulunmaktadır. Yine Kıbrıs Türk Varoluş Mücadelesi'nde kaybettiğimiz şehitlerin anıtları da bu eserlerde zikredilir. Ada'da, yüzyıllar boyunca Hıristiyan-Müslüman çatışmasının doğurduğu, birbirleriyle ortak ziyaret teşkil eden dini eserlerden de söz edilebilir.¹⁰ Bu dinî eserlerin arasında ya Kilise'den Cami'ye veya Cami'den Kilise'ye çevrilenler de vardır.

Emine Şenlikoğlu, Müslümanların en çok ziyaret ettiği Camilerden biri olan Ulu Cami'yi şöyle ifade eder;

“Konuşmamdan sonra Ulu Cami'ye gittik. Cami imamı Hamid Arslan bize Cami'nin mahzenini gezdirdi. Dışarıdan bahçe diye üzerinde gezdiğimiz yerin altı kocaman ve ürkütücü bir mahzen. Burası eskiden kiliseymiş sonra da camii yapmışlar.” (Şenlikoğlu, 1993: 54)

Muhammed Safvat El-Sakka Emmini de Mağusa'daki Lâlâ Mustafa Paşa Camii için şu ifadeler yer verir:

“Kente girer girmez Lâlâ Mustafa Paşa Cami'nde namaz kıldık Türkler tarafından yapılan bu camii daha önce bir Hıristiyan katedrali idi.” (El-Sakka Emmini, 1982: 218)

Mehmet Bahadır ise adada en çok ziyaret edilen “Hala Sultan” türbe ve tekkesi için şu sözleri ifade eder:

“Osmanlı Türklerinin adayı fethetmesinden ve Türkleştirip İslâmlaştırmasından sonra Kıbrıs'ın her tarafından akın akın Türkler gelerek Hala Sultan Türbe ve Tekkesi'ni ziyaret ediyorlardı.” (Bahadır, 2013: 122)

Hüseyin Mehmet Ateşin de Ada'da ziyaret edilen Hala Sultan, Hz. Ömer, Türâbî Dede gibi belli başlı türbeleri şöyle sayar:

“Hala Sultan hazretleri belki en meşhuru olmakla beraber Kıbrıs'ta tek bilinen sahabi şehit değildir. Yine İskele kasabasında türbesi bulunan Türâbî Dede sahabi sultanlardan birisi olarak yâd edilir. Gerek Hala Sultan ve Türâbî Dede, gerekse daha sonraki Müslüman akınlarında şehit düşenlerden bir grup olan Kırklar, Kuzey sahillerindeki Hz. Ömer, Kıbrıslı Müslümanların sık sık ziyaret etmek alışkanlığında olduğu yerler arasındadır.” (Ateşin, 1996: 42-43)

3. İngiliz Dönemi Kıbrıs'ında İslâma Yönelik Politikalar-Yıkımlar:

Avrupalı devletler ve özellikle Rusların desteğiyle, 1828-29 Osmanlı-Rus Harbi sonunda imzalanan Edirne antlaşmasıyla Yunanistan bağımsızlığını kazanmıştı. 1830'daki Londra Antlaşmasıyla beraber Yunanistan sınırları kesin olarak tespit edilmişti. Ancak, Yunanlı yöneticiler, askerler ve aydınlar bu sınırları yetersiz görmeye başladılar. “Megali İdea” Büyük Ülkü dedikleri tezi savunmaya başlamışlardı. Milliyet prensiplerine dayanarak Yunanlıların yaşadığı bütün toprakların Yunanistan'a katılmasını arzu etmişlerdir. (Oğuz, 2006: 91; Karal, 1995: 112) Bu ideali dolayısıyla Yunanistan artık Osmanlı devletiyle sürekli bir çatışmaya girmiş ve uzun bir süre devam etmiştir. İşte bu yayılma emellerini gerçekleştirmek isteyen Yunanistan, Osmanlı idaresi altındaki topraklarda olan Rum ahaliyi sürekli kışkırtmış ve o toprakları da Yunanistan'a katmak için uğraşmıştır. Osmanlı hiyerarşisindeki Rumlar da bağımsızlığını ilân eden Yunanistan'ı

¹⁰ Hıristiyan ve Müslüman çatışması Ada'da dini eserlere de yansımaktadır. Günümüzde hem Müslüman hem de Hıristiyanların ziyaret ettiği dini eserler arasında Zafer Burnu'ndaki Apostolos Andreas Manastırından söz edebiliriz. Mehmet Bahadır, bu konu hakkında geniş bir açıklama yapmaktadır. Bahadır'a göre manastır önceden bir camidir ve burada Rumlar tarafından gizlenen şehit sahabe türbesi vardır. Bkz: (Bahadır, 2013: 193-242).

artık anavatan olarak benimsemiş ve siyasî konjonktürde tarih boyu her fırsatta Yunanistan'ı desteklemiştir.

1878'de Kıbrıs'ın İngiltere'ye kiralanmasıyla Ada'daki Türkler uzun yıllar İngiliz-Rum kısırcacında kalmıştır. Bu tarihten sonra Kıbrıslı Rumların Megali İdea yani Enosis emelleri artık daha da artmıştır. Ada'daki Enosis meselesini sadece 1955'te başlayan Rum saldırılarına bağlamak yanlıştır. Önceleri de Kıbrıslı Rumlar, Osmanlılarla-Yunanlılar arasında geçen hemen her savaşta adada huzursuzluk çıkararak Enosis hayalleri kurmuşlardır. 1897 Türk-Yunan savaşında Ada Rumlarından birçok gönüllü Yunanistan'ı desteklemek için harbe katılmışlardı. Kıbrıs'ın gerçek anlamda ilk Türk gazetecisi olan Ahmed Tefvik Efendi, *Akbaba* gazetesinde Rumların gönüllü olarak katıldığı Tesalya savaşıyla ilgili bir şiirinde şu ifadelerle yer verir:

*“İşte geldiler kaçanlar
Giderken çalım satanlar
Yüz Türk başı kesecekti
Nerededir o kahramanlar
Hani koysunlar meydane
Getirdilerse bir dane
Bir pardon da biz edelim*

Çıksın o kahraman cana (Ahmed Tefvik Efendi, 1313/1897: ss.2-3)

Tefvik Efendi, yine *Kokonoz* gazetesindeki bir yazısında İngiltere ile Osmanlı arasında ikili oynayan Rum basını eleştirirken savaştan dönen Palikaryaları da şu alaylı sözlerle ifade eder:

“Bugün memleket İngiliz idaresinde bulunuyor. Makinelerini İngiliz dolabına uyduruyorlar hatta geçende İngiliz kraliçesinin cülusunun altmışıncı sene-i devriyesi hasebiyle neşr-olunan Rum gazeteleri tepelerine celi yazılarla “Cenab-ı Hak kraliçeye muin ola” ibaresini yazdıkları gibi resmini de koymuşlardı. Yarın Osmanlı gelirse “Zito Sultanu” diyeceklerine asla şüphe etme. Yunan mağlup oldu. Dünya tasdik eder. Yunan hala mağlup olmadı diyorlar. Palikaryaların kaç kaç anaları ağladı. Açlıktan kuyrukları dikenlerin had ve hesabı yok. Yine bunların burunları kaf dağında. Böyle millete insan ne söylesin ki yüzleri kızarsın. Bir insan utanmadıktan sonra bey gibi geçinir.” (Ahmed Tefvik Efendi, 1313/1897: ss.4)

Bu durum Balkan savaşları, I. Dünya savaşı ve Kurtuluş savaşında da devam etmiştir. Kıbrıs Rumları her fırsatta Yunanistan'a destek için gönüllü olarak asker gitmişler ve Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamak adına hiçbir fedakârlıktan çekinmemişlerdir. İngiliz yönetimi bu olaylara karşı sessiz kalmış, Rum gönüllülerin adadan savaşa katılmalarını görmezlikten gelmiş ve hiçbir tedbir almamıştır. Kıbrıs Ortodoks kilisesi ve Yunanistan bu faaliyetleri yönlendirmiştir. (Çakmak, 2008: 3) İngiliz yönetiminin bu tutumu 1974 Mutlu Barış Harekatı öncesinde de sürmüştür. Ada'daki kıyımlara karşı İngiliz-Rum kısırcacındaki Kıbrıs Türkleri hem millî hem de dinî yönden eritilmeye çalışılmıştır.

Ada'nın İngiltere'ye kiralanmasıyla Kıbrıs Türkleri, tarih boyu cereyan eden sosyal-siyasi olaylarda millî ve dinî kimliğini korumak için yaklaşık bir asır mücadele vermişlerdir. Osmanlı'nın adayı fethetmesinden Balkan savaşlarına kadar olan dönemde Türk kimliğinden çok İslâmî kimliği ön plânda olan Kıbrıs Türkleri, I. Dünya savaşında Ada'nın İngiltere tarafından ilhak edilmesiyle İngiliz-Rum kısırcacında kalmış ve İslâmî yönden yok edilmek istenmiştir. Bu bağlamda diyebiliriz ki İngiliz dönemi Kıbrıs'ında da Ada'da Müslüman-Hıristiyan çatışması boy göstermiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Yunanistan tarafından kışkırtılan Kıbrıs Rumları her zaman olduğu gibi Ortodoks Kilisesine bağlı kalmış, Türk ve İslâmî kimliği çeşitli yollarla yok etmeye çalışmışlardır.

İncelediğimiz eserlerde özellikle İngiliz döneminde Müslüman Türk nüfusunu azaltma (göç ettirme) ve İslâm eserlerini yok etme gibi meselelere yer verilir.

Mustafa Haşim Altan, Ortodoks Kilisesi'nin Müslümanları azaltma çalışmaları için şöyle der:

“Ortodoks Kilisesi'nin başında bulunan Başpiskoposlar plânlı bir şekilde Kıbrıs Türk toplumunu sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan baskı altında tutmağa; asimilasyon hareketleriyle onları eritmeye, Rumlaştırmaya veya Hıristiyanlaştırmaya çalışmışlardır. Tüm bu antidemokratik yaklaşımlar sonucu Kıbrıs Türk halkı doğup büyüdüğü vatanı Kıbrıs'ı terk ederek Anadolu'ya ve daha başka yerlere göç etmiştir. Sonuçta bu durum Kıbrıs'ta Türk nüfusunun azalmasına neden olmuştur.” (Altan, 2003, 124)

Hüseyin Mehmet Ateşin ise bu konu hakkında 1914 sonrasında kilisenin yönetiminde, Rumların adayı Yunanistan'a ilhâk etmek için teşkilatlı bir çaba gösterdiğini, İngilizlerin bu duruma karşı tarafı davrandığını belirterek şöyle devam eder:

“5.11.1914 tarihli ilhak kararı üzerine Osmanlı tabiiyetinde sayılan Kıbrıslılar artık İngiliz tabiiyetine geçmiş addolundular. Tabiiyete geçme hususu, 27.11.1917'de isdar olunan bir Krallık Konseyi emri ile son şeklini alır. Osmanlı tabiiyetini muhafaza edebilme için zaman sınırlaması getiren bu uygulama neticesinde de büyük bir nefis muhasebesine sevk edilen Türk toplumu, Anadolu'ya göç kararı alan hatırı sayılı bir miktar mensubunu kaybeder. Göçe insanları sevk eden en büyük amil, İngiliz taabiiyetine alınmakla, İngiliz ordusuna çağırılıp zorla Osmanlı'ya, dolayısıyla Halifeye karşı harbe mecbur edilmek kaygusu idi.” (Ateşin, 1996: 115)

İngiliz döneminde, kilisenin yönettiği Rumlar, plânlı bir şekilde nüfus azaltması yoluna giderek Müslüman Türkleri göçe zorlamışlardır. Bunun yanında imha hareketleriyle beraber İslâm eserlerini yok etme politikasına da gitmişlerdir. Aslında tüm bu girişimlere Kıbrıs Adası'nda asırlardan beri süren Hıristiyan-Müslüman çatışmasının göstergesi olarak bakabiliriz. Muhammed Safvat El-Sakka Emmini, gezi kitabında Denктаş'ın bir konuşmasını aktararak Kıbrıs'ta İslâm eserlerine yapılan yıkımları şöyle ifade eder:

“Çok zorluk ve acı çektik. Hiç Allah'tan korkmadan, utanmadan 107 camii yıktular cihadımızı, gölgesinde sürdürdüğümüz sembolümüz olan Hilal'li bayrağımızı ayaklar altına aldılar, Allah'ın Kitabını yırtıp elem verici çirkin hareketler yaptılar... Çok acı duyduk... Bir süre bu yaraları tedavi edemedik. Hala da kanıyor.” (El-Sakka Emmini, 1982: 208)

İngiliz-Rum kışkırtıcısında kalan Kıbrıs Türklerine yıllarca Türklük ve İslâmî kimliği yok etme, eritme propagandası uygulanmıştır. Yukarıda bahsettiğimiz göçe zorlama ve İslâm eserlerini yok etme temalarının haricinde incelediğimiz eserlerde, İngiliz döneminde tarih ve Türkçe derslerinin yasaklanmasının yanında bu tür kitapların satılması da engellenerek tarih ve İslâm bilincinin yok edilmesi işlenir. Yine İslâm kimliğini öne çıkaran hususlardan biri de Türklerin fazla olan gayrimenkullerini çeşitli politikalarla azaltma, ve Müslüman Türkleri, Rumlaştırma-Hıristiyanlaştırma¹¹ gibi temalar da yer alır. Hüseyin Karatay *Kıbrıslı* romanında bu konuya temas

¹¹ Ada'nın geçici de olsa İngiltere'ye kiralanması Kıbrıs'taki nüfus dengesinin giderek Türkler aleyhine bozulmasına neden olmuştur. Bunun nedenlerini genel olarak tanassur ve göç olmak üzere iki sebebe bağlamak mümkündür. Tanassur (Hıristiyanlaştırma) faaliyetleri Ada'nın İngiltere'ye kiralanmasıyla ortaya çıkmış ve giderek yaygınlaşmıştır. Ada'daki Hıristiyan papazlar, köy köy gezerek Türkleri İslâmiyetten Hıristiyanlığa geçmeye ikna etmek için, yoğun bir propaganda izlemişlerdir. Bu konu hakkında bkz: (Şahin-Şahin ve Öztürk, 2013: 603)

eder. Romanın başkahramanı olan Mehmet, lise son sınıf öğrencisidir. Yazarın eserinde, İslâmî şuurla yetişmiş olan bir Kıbrıs Türkü olarak işlediği kahramanı, bir gün sınıfta İngiliz öğretmeniyle Hıristiyan-Müslüman çatışmasına girer. Diyaloğun bir kısmı şu ifadelerle geçmektedir.

“Hoca cesur bir sesle tekrar etti.

-İslâm ülkeleri neden geri?

-İslâmiyetten koptuğu için geri. Ve Avrupalı emperyalistlerin casuslarına iğfal olduğu için. Bu casuslar bugün bile çalışmakta. Karşımızdaki de bu casuslardan birisi olabilir.

Hoca kekeledi.

-Ney, ney? Ben mi? Bana mı casus diyorsun?

-Evet siz, size diyorum. Tekrar ediyorum. Sizler Türk çocuklarının milli kültürünü hergün biraz daha yıkan birer casussunuz.

-Çık! Çık dışarı! Senin gibi nankörü görmek istemiyorum. Ben insanlık için çalışan bir gönüllüyüm. Durum bu iken sen utanmadan karşıma geçmiş...

Mehmet'in kaşları çatıldı, İngilizin sözünü kesti.

-Evet, durum bu iken ben bir Müslüman korkusuzluğuyla casus olduğunuzu, Türk çocuklarının imânını kemiren bir kurt olduğunuzu söylüyorum.” (Karatay, 1970: 51-52)

Karatay, İslâmiyeti ve Türklüğü küçük düşürücü kitapların satıldığını da şu sözlerle ifade eder:

“Rum kitapçılarda İslâmiyeti ve Türklüğü küçük düşürücü kitaplar var, bunları sattırmayalım diyorsunuz. Düşman vazifesini yapıyor. Bu satışı yadırgamamak lâzım, bizim Türk kitapçılarda aynı kitaplar satılıyor, niçin bunları görmüyoruz. Asıl tehlike budur. Kendi adamımız bilerek yahut bilmeyerek düşmanlarımıza hizmet ediyor. Yahut bizden görünüp içten yıkıyor.” (Karatay, 1970: 93)

Mustafa Haşim Altan ise Kıbrıs'ta Rumlaştırma Hareketleri adlı eserinde Müslümanları eritme politikası uygulayan kilisenin desteğini maddeler halinde şöyle ifade eder:

a)Türkleri, Rumlaştırma girişimleri;

b)Türk tapu ve mülkiyet haklarına tecavüzleri;

c)Türk toplumunu sosyo-ekonomik ve diğer toplumsal haklarından mahrum bırakma ve engellemeleri;

ç)Eğitim ve Öğretim haklarını çiğnemesi;

d)Kıbrıs'ta Türk toplumunun geçmişte tanık olan ata yadigârı kültürel ve tarihi varlıklarına, hatıralarına karşı saygısızca ve acımasızca davranarak, “tahrip ve tahrif” (yıkma ve değiştirme) yöntemleriyle kendilerine mal etmeğe çalışması;

e)Yerinden ve yurdundan kovmaya yeltenmesi;

f)Soykırım ve imha tehdidiyle yüz yüze bırakması. (Altan, 2003: 201-202)

4. İslâmiyetin İlkelerine Göre Barış, Adalet ve Özgürlük İçin Savaşmak-Şehit Düşmek:

İncelediğimiz eserlerde Müslümanların adayı ilk fethettiği dönem, Osmanlı'nın adayı fethettiği dönem ve son olarak 1974 Mutlu Barış Harekâtı'nda kazanılan zafer işlenir. Ada'ya barış

ve adalet getirmek için savaştıkları vurgulanır.¹² Bu uğurda da İslâmî yayma adına verilen şehitlerden söz edilir.

Mehmet Bahadır, *İslâm Fatihleri Kıbrıs'ta* adlı eserinde Müslüman Arapların adayı adalet ve özgürlük için fethettiğini şu cümlelerle ifade eder:

“Kıbrıs'a adalet ve özgürlük Müslümanlar tarafından getirilmiştir.” (Bahadır, 2013: 47)

Mehmet Bahadır, peygamberin müjdesiyle şehitlik mertebesine ulaşmak için sefere katılan 86 yaşındaki Ümmü Haram hakkında şu sözleri söyler:

“Kıbrıs'a akına giden İslâm donanmasının içinde idi ve şehadete doğru koşuyordu. Hz. Muhammed Aleyhisselâm'ın şehitler hakkında buyurdukları bir bir aklından geçiyordu.” (Bahadır, 2013: 31)

Hüseyin Karatay, *Kıbrıslı* adlı romanında 1974 Barış Harekâtı öncesi Kıbrıs'ta Varoluş Mücadelesinin ancak İslâmî şuurla kazanılacağını anlatırken, Osmanlı'nın adayı fethetmesinden örnek verir. Osmanlıların adaya barış ve adalet getirmek için savaştığını, İslâm uğruna şehitler verildiğini şu cümlelerle ifade eder:

“Başkumandan Lâla Mustafa Paşa, etrafa tellallar saldı. Halkın mal ve canının emniyette olduğunu ilân ettirdi. Orduya ne lâzım olduysa İstanbul'daki fiyatına halktan sayın alınıyordu. Hâlbuki Venedikliler, zorla ve ucuz alıyordu. Yerli halk, Osmanlıların idaresini sevdi.

Venediklilerle savaş çetin olmuştu. Boğuşma bir yıl sürdü. Çok şehit verdik. Dedelerimiz yılmadı. Subaylarla erler omuz omuza dövüştüler. Papa hükümeti, İspanya, Malta, Cenova Hükümeti, Savua Dukalığı, Venediklilere yardıma koştu. Osmanlı ordusu “Allah, Allah nidalarıyla zalimlerin üzerine saldırdılar. Şehit olmak için yarıştılar. Müslümanların korkusuzca çarpışmaları, onları yıldırıldı. Bin beş yüz yetmiş bir ağustosunun başında Kıbrıs'ı teslim ettiler.” (Karatay, 1970: 11)

Muhammed Safvat El-Sakka Emîni, *Müslüman Kıbrıs* adlı gezi kitabında Mücahitlerin müzesini gezdiğini anlatır ve adadaki Rum kıyımlarına karşı barış ve adalet için bu mücadelenin verileceğini Mücahit'in ağzından şu sözlerle ifade eder:

“Müzedden ayrılırken kahraman mücahit, sıcak bir şekilde ellerimizi sıkıp uğurlarken şunları söylüyordu:

‘Bu zulümlere karşı zafer kazanmamız için Allah'ın evi kabede bize dua ederek yardım etmenizi bekliyoruz... Biz savaşı istemiyorduk... Fakat kendimizi savunmak için çarpışmak zorunda kaldık... Davamızın haklılığına inanıyoruz. Hamdolsun Allah için şehitler verdik.’

Bunları söylerken gözleri yaşla dolan Müslüman Mücahit'in son sözleri şunlar olmuştu: ‘İslâm Kıbrıs topraklarını savunarak şehit olmayı Allah'tan dilerim’.” (El-Sakka Emîni, 1982: 106)

Muhammed Safvat Barış Harekâtını yine şu sözlerle değerlendirmektedir:

“Kıbrıs sorunu, Hak ile batıl, Kından Haçlılar ile saldırı ve tahakküm değil dinin emirlerine uygun olarak barış ve güven içinde yaşamak isteyen Müslümanlar arasında yapılan bir mücadeledir.” (El-Sakka Emîni, 1982: 107)

¹² Ali Efdal Özku, Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ı fethettikten sonra adaletli teşkilatını kurmaya başladığını ve adada sosyal-siyasî, iktisadî yönde bir canlanma olduğunu ifade eder. Efdal, Osmanlı idarecilerinin fethitten sonra adada her türlü adaletsizlik ve angaryayı önleme amacıyla olduklarını, bu yüzden adalet dağıtan Şer'i Mahkemelerini kurduğunu belirtir. Bu konu hakkında bkz: (Özku, 2013: 460)

Müslümanlar Kıbrıs Adası'nda barış, adalet ve özgürlüğü sağlamak için mücadele vererek İslâmiyet uğruna binlerce şehit vermiştir. İncelediğimiz eserlerde yazarların, İslâm ilkelerine göre hareket eden Müslümanlar hakkındaki bir diğer görüşü de onların, Hıristiyan kiliselerine zarar vermemesidir. İslâm geleneğine göre adayı barış ve adalet için fetheden Müslümanlar, Hıristiyanların ibadet yerleri olan kilise, katedral gibi dinî eserleri yakıp, yıkmamıştır.

Muhammed Safvat El-Sakka Emini, *Müslüman Kıbrıs* adlı gezi kitabında bu konu hakkında şunları söyler:

“Kuşkusuz, Kıbrıs'daki din kardeşlerinin yardımına koşan Müslüman Türkiyeli kardeşlerimiz, bu olumlu girişimde, İslâmiyeti Avrupa'ya götüren ordusu ile zafere kavuşmamızı sağlamışlardır. Kullandığımız silahlarla bu ülkeye itibar kazandırdınız. Bu aynı zamanda İslâmiyetin ve Müslümanların itibarıdır. Allah'a şükür ki, kiliseleri yıkmadınız, çocukları öldürmediniz.” (El-Sakka Emini, 1982: 202)

Müslümanlar İslâmî ilkeleri yerine getirerek Hıristiyan kiliselerine zarar vermediği gibi onlara din serbestliği de tanıyarak özgür bırakmışlardır. Yazarların değindiği bir başka mesele de budur.

Emine Şenlikoğlu, İngiliz ve Rumların adadaki Türklere uyguladığı İslâm dinini yok etme çabalarına karşı şunları ifade eder:

“Bazı konularda üzüldüğüm noktalar olsa bile, Osmanlıyla övünüyorum. Eline nice fırsatlar geçtiği halde, İslâmî tebliğ etmiş ama onları kendi dinlerinden kalleşçe ayırmaya kalkmamış. Süper bir medeni ruhu varmış bizim atalarımızın.” (Şenlikoğlu, 1993: 26)

5. Müslümanlara Birlik-Berberlik Çağrısı ve İslâmî Yüceltme:

İncelediğimiz eserlerde yazarlar Kıbrıs'ın Müslüman kalması, İslâm ateşinin hiçbir zaman sönmemesi için bir mesaj bırakırlar. Bu mücadelenin birlik ve beraberlikle verileceğini, düşman oyunlarına gelinmemesi, İslâmın yüce bir din olduğu ve bu dine sıkıca bağlanma gerektiği gibi temaları işlerler.

Emine Şenlikoğlu *Kıbrıs Sular İçinde Bir Yetim* adlı eserinde İslâmiyeti kötileyenlere ve ona karşı çıkanları uyararak şu cümlelerle İslâmiyeti yüceltmektedir:

“Bilakis, İslâm şeriatı çok anlayışlı, çok insancıl, kimsenin hakkını kimseye geçirmeyen, kötülüğü bilerek yapana da aynı kötülükle karşılık veren çok yüce bir sistemdir.” (Şenlikoğlu, 1993: 71)

Şenlikoğlu, yine bu konuya bağlı olarak düşman oyunlarına gelinmemesi ve birlik olunması için şu cümleleri ifade eder:

“Biz körpe beyinlere sadece doğruyu söylemek, gençlerimizi Yahudi oyunlarından kurtarmak istiyoruz. Meselenin özü budur. Kötü niyetle, sözlerimizin altında kötülükler aranmasın. Birbirimize kötü gözle bakmanın hiçbirimize faydası yok. Bu birbirimizi kötüleremeler sadece Rumlara ve diğer İslâm düşmanlarına yapıyor.” (Şenlikoğlu, 1993: 72)

Hüseyin Karatay, *Kıbrıslı* romanında benzer konulara sıkça temas eder. Kıbrıs için verilen mücadelenin İslâmî şuurla gerçekleşebileceğini ifade ederek İslâmî yüceltir ve birlik beraberlik çağrısında bulunur:

“Biz Kıbrıslı Müslüman Türkler olarak olarak kökümüze dönmezsek, Milli benliğimize dönmezsek mücadelemiz köksüz, desteksiz olacaktır. Hatta birbirimizle mücadele eder olacağız. Bunun misalini biraz önce gördük namazı hafife alan bir arkadaşımız çıktı, gördük. İslâm inancıyla Rumlar da alay ediyor. Sorarım, bu arkadaşımızın kafasıyla Rumun kafası arasında ne fark var?”

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Dedelerimiz, büyük bir ideolojinin bayraktarlığını yaparken yüceldiler. Onlar, İslâm adaletini yayma uğrunda yola çıktılar. Bu yolda baştanbaşa hareket dolu, fazilet dolu insan kesildiler. Dünyanın karanlık bucaklarını İslâm ile aydınlatmak için yılmadılar. Şimdi, diyoruz ki kurtulmak istiyorsak bu ışıkla önce kendimizi aydınlatmamız sonra da doğru yolu, kardeşliği, getirmek için, dünyayı ışığa kavuşturmak için, İslâm meşalesiyle yola çıkmamız lâzım. O zaman, dünya bizi selâmlamak için...” (Karatay, 1970: 28-29)

6. Batılı Devletlere ve Makarios'a Eleştiriler:

Incelediğimiz eserlerde başta Yunanistan olmak üzere Rusya, İngiltere gibi batılı devletlere çeşitli eleştiriler yapılmaktadır. Eleştirilerde genellikle İslâmî yok etme adına batılı devletlerin uyguladığı politikardan söz edilir. Ayrıca Kıbrıs meselesinde Enosis'in önderlerinden biri olan Makarios'un¹³ müslümanlara karşı yaptığı kısımlardan veya İslâmî yok etme adına başlattığı faaliyetlerden sıkça söz edilmektedir.

Mustafa Haşim Altan, *Kıbrıs'ta Rumlaştırma Hareketleri* adlı eserinde batılı devletlere şu eleştiriyi yapar;

“Haçlı zihniyetiyle hareket eden ve Elenizme arka çıkan çeşitli Hıristiyan ulus ve devletlerin desteğiyle Kıbrıs Türklerine yüklenen Rumların yönlendiricisi durumunda olan Ortodoks Kilisesi, uluslar arası organizasyonlar sayesinde Kıbrıs'ta başlattığı sorunları uluslar arası platformlara çekmeği başarmıştır.” (Altan, 2003: 196)

Emine Şenlikoğlu, *Kıbrıs Sular İçinde Bir Yetim* adlı eserinde batılı devletleri sert bir dille şöyle eleştirmektedir:

“Hıristiyan batı, İslâm dünyasında yeni sömürü sistemini kurmak için Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhâkını öngörmektedir. Batı Balkanlarda Müslümanların varlığına tahammül edemediği gibi, Kıbrıs'ta da Türk varlığına karşıdır. Ne zaman Türklerin varlığını kabul eden bir çözüm taslağı öne sürülse, bütün batı kendi aralarında hırlaşmayı bir yana bırakıp sürü halinde köpekler gibi saldırmaktadır.” (Şenlikoğlu, 1993: 252)

Batılı devletlere karşı yapılan eleştirilerin yanında Kıbrıs Türklerini İslâm politikasıyla yok etmeye çalışan Makarios da incelediğimiz eserlerde en çok eleştiri alan şahsiyettir. Muhammed Safvat El-Sakka Emîni, *Müslüman Kıbrıs* adlı gezi kitabında Makarios'u şu şekilde eleştirir:

“İlhâkın gerçekleştirilmesi için girişilen mücadele Makarios'un 1950'de Başpiskopos olarak seçilmesi ile daha da güçlendi. Makarios seçildiği gün şimdiye kadar saklanan ve onun gibilerin Müslümanlara ve İslâmîyete karşı besledikleri niyeti açığa vuran şöyle bir and içmişti: 'Millî Bağımsızlığımızın doğuşu için çalışacağıma ve Kıbrıs Adasını anavatanımız Yunanistan'a ilhâk etmesini öngören siyasetimizden vazgeçmeyeceğime kutsal and içiyorum.' Gerçekten Makarios hayatında hiçbir zaman bu andından vazgeçmemiştir.” (El-Sakka Emîni, 1982: 173)

Hüseyin Karatay ise *Kıbrıslı* adlı romanında Makarios'u şu sözlerle eleştirir:

“Hamza tavuğun üzerine yürüdü. Tavuk kanatlarını açarak uzaklaştı. Yerde iki leblebi kalmıştı. Eğildi, aldı. Ağzına attı. Çocuklar, hayli ileride, soğuktan boyunları büzük oynayıyorlardı. Onların yanına gitmedi.. eline kuru bir iğde çubuğu geçirdi. Toprağa bir takım anlamsız çizgiler çekmeğe başladı. Babasının ölümüyle birlikte Makarios'u da hatırladı. Çubuğu, rastgele

¹³ Ulvi Keser, Kıbrıs adasında Başpiskopos olan ve terörü yöneten Makarios'un, asıl adının Michael Mouskos olduğunu belirtir. Hıristiyan din adamlarının ve kilisenin üst düzey yetkililerinin, kendilerine daha ulvî, daha yüce, daha itibar görücü isim bulma alışkanlığının olduğunu söyleyen Keser, iktidarda kaldıkları sürece de bu isimleri kullanmalarının bir gelenek haline geldiğini, Tıpkı Makarios gibi Meletios'un da metropolit olduktan sonra ismini, “altın ağızlı” manasına gelen Hrisostomos olarak değiştirdiğini ifade eder. (Keser, 2010: 1641)

çekmekten vazgeçti. Nemli toprağa, yumurtaya benzer bir baş çizdi. Kafaya bir fes geçirdi. Çenesine sakal eklemeye başladı. Uzun uzun çizgiler çekti. Göz yerine, kocaman iki yuvarlak ekledi. 'Tamam oldu.' Dedi, sevindi. Sonra fesli, sakallı başı üzerine çıktı. Ucundan parmakları görünen yırtık ayakkabılarıyla tekmelemeye başladı. Hincini alamadı, biraz geri çekildi. Çubuğu göze soktu, yeri oymaya başladı." (Karatay, 1970: 293)

Sonuç

Akdeniz yüzyıllarca uluslar ve dinler arasında bir paylaşım savaşına şahit olmuştur. Hıristiyanlığın, Katolik ve Ortodoks mezhepleri Kıbrıs'ta karşı karşıya gelmiş, Katolik Venedik yönetimindeki adayı Osmanlı Türkleri 1571'de ele geçirince Kıbrıs'ta Katolik hâkimiyeti sona erip İslâmiyet adaya ayak basmış, Katolik Venedik'in baskısı altındaki Ortodoks kilisesi de Osmanlı idaresi sayesinde hem bir nefes almış hem de bağımsızlaşmıştır. Ortodoks Rumlar tarafından kutsal ada olarak görünen Kıbrıs, Müslümanlar ve Türkler için de dinî ve manevî bir anlam ifade eder. Hala Sultan Tekkesi, Hz. Ömer Türbesi, Camiler, Mevlevihâne ve diğer dinî-manevî yapılar bu manada ilk akla gelenlerdir. 1950'lerden sonra artan Rum tahrik ve saldırıları da sadece ırkçı değil dinî bir içerik de taşır. Türk karşıtlığının başını çekenler arasında daha sonra Kıbrıs Cumhurbaşkanı olacak Başpiskopos Makarios vardır. Türk kültür ve edebiyatında Rum saldırılarına ve adayı Yunanistan'la birleştirme plânlarına karşı Milliyetçi-Türkçü bir tepki Türkiye'de 1955'lerden sonra yükselmiş ve 1974 Mutlu Barış Harekâtı ile 1983'te bağımsız KKTC'nin ilânına giden yolda Türkçülük etkili olmuştur. Bunun yanında Kıbrıs ve Türkiye kamuoyu ve edebiyatında Kıbrıs'a dinî bir diğer anlam yükleyenler de söz konusudur. Bu bakımdan Hüseyin Karatay, Emine Şenlikoğlu, Muhammed Safvat El- Sakka Emimi, Mehmet Bahadır, Mustafa Haşim Altan, Hüseyin Mehmet Ateşin gibi isimlerin eserleri ilk akla gelenlerdir. Bir başka ifadeyle Kıbrıs Adası Elen-Hıristiyan varlık iddialarının karşısında Türk-İslâm varlığını da bünyesinde barındırır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ALASYA, Halil Fikret. (1988). *Tarihte Kıbrıs*, Lefkoşa: Ulus Ofset Tesisleri.
- ALTAN, Mustafa Haşim. (2003). *Kıbrıs'ta Rumlaştırma Hareketleri*, C.3. Ankara: Yeni Avrasya Yayınları.
- ATEŞİN, Hüseyin Mehmet. (1996). *Kıbrıs'ta İslâmi Kimlik Davası*, İstanbul: Marifet Yayınları.
- BAHADIR, Mehmet. (2013). *İslâm Fatihleri Kıbrıs'ta*, Ankara: Çetin Matbaacılık.
- El-Sakka Emimi, Muhammed Safvat. (1982). *Müslüman Kıbrıs*, İstanbul: Hilâl Yayıncılık Mat.
- ERDOĞRU, Mehmet Akif. (2008). "Kıbrıs'ın Türkler Tarafından Fethi ve İlk İskân Girişimi 1570-1571", "Kıbrıs'ın Alınmasından Sonra Ada'ya Yapılan İskânlar ve Kıbrıs Türklerinin Menşei", *Kıbrıs'ta Osmanlılar*, Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları.
- FEDAİ, Harid-AZGIN, Bekir. (1993). *Ruhî Mecruh -Şiirler-*, İstanbul: KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları-26.
- KALLİFATİDES, Theodor. (1993). *Kıbrıs Kutsal Adaya Bir Gezi*, (Çev: Erol Sever), İstanbul: Berfin Yayınları.
- KARAKARTAL, Oğuz. (2010). *Kıbrıs'ta Türkiye Kültür Adamları ve Eserleri (1873-1974)*, İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- KARAL, Enver Ziya. (1995). "Osmanlı-Yunan Harbi", *Büyük Osmanlı Tarihi Birinci Meşrutiyet Ve İstibdat Devirleri (1876-1907)*, C.4. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KARATAY, Hüseyin. (1970). *Kıbrıslı*, Ankara: İkbâl Yayınları.
- K.T. Eğitim Vakfı Yayınları. (2012). *Kıbrıs Türk Edebiyatı II*, İstanbul: Kristal Reklam Matbaacılık.
- ŞENLİKOĞLU, Emine. (1993). *Kıbrıs Sular İçinde Bir Yetim*, İstanbul: Mektup Yayınları.
- ŞEŞEN, Ramazan - Altan, Mustafa Haşim - İzgi, Cevat. (1995). *Kıbrıs İslâm Yazmaları Kataloğu*, İstanbul: İsar Vakfı Yayınları.

Dergi ve Gazeteler

- Sivas Din Görevlileri Neşriyatı, (1975). *İslâm Güneşi*, Sivas: Dilek Matbaa. (Kıbrıs Özel Sayısı) S.7.
- TEVFİK, Ahmed. (25 Hazîrân 1313/07 Temmuz 1897). *Kokonoz*, S.16.
- TEVFİK, Ahmed. (15 Ekim 1313/27 Ekim 1897). *Akbaba*, S.2.

İnternet

- BATİSLAM, H.Dilek (2011). "Kıbrıslı Şâir Kaytaz-zâde Mehmet Nâzım Efendi'nin Kıt'aları / Cypriot Poet Kaytaz-zâde Mehmet Nâzım Efendi's Stanzas", *TURKISH STUDIES - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Ramazan Korkmaz Armağanı), Volume 6/3, Summer 2011, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.2388>, p. 59-68.
- ÇAKMAK, Zafer. "Türk-Yunan Savaşları Sırasında Kıbrıs Rumlarının Tutumu", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S:173, 2008, perweb.firat.edu.tr, 18.04.2013.
- KESER, Ulvi. "Genç Türkiye Devleti'nin Cumhuriyet Kazanımları ve Bunların Kıbrıs Türk Toplumuna Yansımaları", *Çıdad*, Bahar/2007, web.deu.edu.tr/ataturkillkeleri/pdf/14.sayi/ulvikeser.pdf, 15.04.2013.
- KESER, Ulvi (2010). "Milli Mücadele Döneminde Ayrılıkçı Faaliyetlerde Kilisenin Rolü Ve Hrisostomos-Hrisantos Girişimlerine Kesitsel Bir Bakış / A Profile Glance At Hrisostomos And Hrisantos' Initiatives And The Role Of The Church In Rebellious Activities During National Struggle", *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Klâsik Türk Edebiyatında Aşk-Âşık-Maşûk), Volume 5/3, Summer 2010, www.turkishstudies.net, DOI Number : <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.1123>, p. 1632-1676.
- OĞUZ, Gürsel. "Osmanlı Gazetesinin (1897-1904) Girit İsyânlarına Bakışı", *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, C.7., S.2, 2006, kefad.ahievran.edu.tr, 16.04.2013.
- ÖZKUL, Ali Efdal (2013). "Osmanlı İdaresinde Kıbrıs'ta Görev Yapan Müftüler Ve Faaliyetleri (1571-1878) / The Muftis And Their Activities In Cyprus Under The Ottoman Administration (1571-1878)", *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Tarih Sayısı),

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Volume 8/7, Summer 2013, www.turkishstudies.net, DOI Number :
http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5331, p. 459-485.

ŞAHİN, İsmail - ŞAHİN, Cemile ve ÖZTÜRK, Mine (2013). “Barış Harekâtı Sonrasında Türkiye’den Kıbrıs’a Yapılan Göçler Ve Tatbik Edilen İskân Politikası / Immigration From Turkey To Cyprus After Peace Operation And Following Settlement Policy”, TURKISH STUDİES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-, ISSN: 1308-2140, (Tarih Sayısı), Volume 8/7, Summer 2013, www.turkishstudies.net, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5225, p. 599-630.

Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Hariciye Vekâleti’nin 14 Eylül 1938 tarihli resmi yazısı. BCA.030.10.184.887.3.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

